

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha

Herausgeber: Societad Retorumantscha

Band: 40 (1926)

Artikel: La partida franzosa e sias davosas emprovas d'acquistar il domini politic : il combat per la dieschma : igl ambassadur Bernardoni 1735-1741

Autor: [s.n.]

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-197949>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 08.02.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

stoppi ins cultivar vinavon cun tutta forza, la Frontscha deigi cumprar garnezi, magazinari quel e dar el allas Ligias, cura che l'Austria siari ils confins. Auters plans ein vegni presentai da diversas varts; sulet in ha la Frontscha exequi, per mantener l'attaschadad dils amitgs ella Rezia: *la formaziun d'in regiment*, che ei vegnius surdaus a *Travers (1734)*. Ils adherents della Frontscha ein vegni en possess de cumpignias ne de mesas; aschia han il frar de Deodat de Latour e siu nevs Caprez de Trun survegniu ina cumpignia ensemen, ed auters sco Albert Nay de Zignau ein intrai sco offiziers en quei regiment*). La meglia buccada han ils Salis survegniu, ed era parents dils Sprechers han ins tras quei regal vuliu trer tier la partida. La partida franzosa ella Cadi ha tras quella favur gudognau gronda forza, e quei ha giu sias consequenzas el combat della dieschma.

A Paris figevan ins a Sablonière la reproscha, ch'el seigi en mauns dils Salis; quei ha fatg ina fin a sia missiun ed era silsuerter a Bonnac. Ils cussegliers de Luis ils XV schevan, ni in ni l'auter hagi prestau zitgei duront la buna caschun de 1733; ussa stoppi inagada vegnir fatg in'emprouva empau radicala, per mirar, tgei la Frontscha astgi spetgar dallas Ligias reticas.

10. La partida franzosa e sias davosas emprouvas d'acquistar il domini politic. Il combat per la dieschma. Igl ambassadur Bernardoni, 1735—1741.

Il combat per ils dretgs sigl uestgiu ed encunter la vendita de Val Mustair e la premura, d'affermir la partida franzosa ellas Ligias, occupavan era la cunterpart de Castelberg en Surselva, surtut ella Cadi. Ils vegls partisans, che havevan battiu sper Capol, eran biars morts. Il vegl Landrichter Adalbert Duitg de Latour a Breil viveva aunc**). En ses megliers onns haveva el sco

*) La cumpignia era ina favur per Deodat, e siu frar e Caprez eran s'obligai de pagar ina pensiun de 50 luidors ad el, quei ha dau pli tard differenzas denter ils dus frars, ed ils artavels de Deodat (sia feglia, maridada cun Blumenthal a Zezras) han survegniu in capital de 10000 renschs sco indemnizaziun.

***) Sur Adalbert Duitg de Latour di Gravelle ils dis dil tiern s. Gieri 1708; «Gentilhomme simple, crédule, transparent, intéressé par nécessité, aimé des paysans à cause de la douceur avec laquelle ses ancêtres les ont gouvernés, de son peu d'esprit, de ses manières affables, officieuses et pacifiques, et du soin qu'il a de flatter de son alliances des principaux de la populace, et particulièrement recherché des ennemis de Melcher du Mont et du Commissaire Jacomet...»

paucs auters gudiu la quida dil pievel e digl avat; el era staus in um curteseivel cun in emperneivel demenar, dasperas en tuttas fitschentas detscharts e vivs e surtut in grond oratur. Quellas qualitäts haveva el conservau en sia aulta vegliadetgna. Siu fegl Ludivic, il scarvon e pli tard era Landrichter, exequeva sia voluntad. Ses dus nevs: Deodat, igl interpret, e Duitg Adalbert, il capitani el regiment Travers, mavan en la politica tuttavia cugl aug*). E quel haveva el pievel sursilvan aunc ussa ina fetg gronda adherenza. La vischnaunca de Breil menava Duitg Cabialaveta, in um d'ina tempru detscharta e vigurusa, sco ell' ei da casa si Breil. El haveva assistiu als combats de 1714 a Trun. Cun Deodat e siu frar mavan lur nevs a Trun, Caspar Albert e Mathias de Caprez, ils dus fegls dil Landrichter Hercules, e quel sez haveva aunc conservau sia muntada ella politica. Ils Caprez havevan en lur quinau Albert Nay a Zignau buca mo in stupent e curaschus offizier per lur cumpignia en Frontscha, mo era in intelligent, stimau e beinvesiu politicher, che capeva de menar la barca, era els temps ils pli burasclus. A Medel susteneva igl assisten Gion Capeder la partida, ed en Tujetsch e Mustér eran ils amitgs numerus. Visavi a quels umens muntava il bien Antonius, capitani sut Schauenstein ell' Austria, pauc. Sut quella nova generaziun saveva la Cadi, „la speranza e carezia“ digl uestg e de sia partida imperiala, far in emprova de midar il regiment politic. Era en Lumnezia quidava la tradiziun franzosa adina vinavon e mava encunter ils de Monts e Schauenstein. Mistral Gion Arpagaus e siu cusrin mistral Crest Gion Arpagaus, in um beinstont, losch, gie splendid e beinvesius, lu mistral Blumenthal e scarvon Blumenthal e gerau de cumin Martin Floris de Blumenthal simpatisavan culs Latours; podestad Gelli Montalta a Laax era, sco ils Blumenthals, parentaus culs Latours ed in fideivel „Franzos“, ed ils Cabalzars, ch' eran pli e pli sebess cun Castelberg, havevan buca tonta quida sco Montalta. Era denter ils protestants dumbrava ins buns amitgs della Frontscha, aschia mistral Giacun Casut a Glion e mistral Capol a Flem, che havevan lur fegls el regiment Travers; mo

*) Da Deodat di Bernardoni: C'est un homme de bien, rempli de probité et d'un secret impénétrable, il est attaché à la France par une pension de 30 Louis d'or, à laquelle j'en ajoute moy même 30 autres avec logement, la table et quelque autre avantage pour me servir en qualité de secrétaire interprète. Son frère, c'est un homme de bien et fort attaché à notre parti et qui fait tout ce qu'on lui ordonne de la meilleure volonté du monde, mais il ne faut pas attendre des expédients de sa part.

Capol a Flem astgava buca semiserar culs Beelis. Ed ils auters protestants sco Schorsch e commissari Albertini, ussa era sesents a Spligia, tenevan ferm cun la partida imperiala. Sulet ils Calguers demussavan viva premura per la Frontscha. En general stavan ils vegls menaders en la Ligia sura tier l'Austria, e mo ils Latours ed ina partida offiziers en survetsch de Frontscha (surtut sut Travers) ord familias de buns purs, sco ils Caprez, Nay, Arpagaus ed auters, udevan cun ina gronda part dil pievel tier l'opposiziun. Per part havevan las historias davart il capitulat de 1726 grittentau els, e per part vulevan ins buca seschar ugadar mo tras ina part dellas familias.

Sin fundament de quellas relaziuns carteva la Frontscha cun empau raschun, ei detti biars, ils quals sperien, che la Frontscha vegni ed emprovi de sminuir la pussonza imperiala tras in ambassadur e tras *in' alianza*. Il niev regiment, che la Frontscha aveva formau per ses amitgs 1734, aveva anflau truppa avunda, principalmein perquei ch'ins lamentava sur il schliet tractament della schuldata a Milaun. Igl ambassadur austriac fugava denton ella tiara e vuleva far scumandar ils engaschaments. Il niev ambassadur franzos era perquei instruius, de declarar, che la Frontscha sperì, che las Ligias tracteschien ina pussonza sco l'otra e restien neutralas. Mo plaun e plaun dueva Bernardoni preparar de serrar in' alianza e perquei intent formar ina partida aschi ferma, che ins stoppi buca haver tema de suttacumber ellas tractativas. Ordavon havevan ins avertiu Bernardoni a Paris (igl avrel 1735), che biars vegnien a sepender vid dad el e dumandar daners, el deigi conceder quels mo da rar ed esser fetg precauts; quei pievel plaidi bugen d'amicizia e de bunas intenziuns. Suten deigi el lu ton sco pusseivel luvrar ,per far ina fin al domini austriac, mo surtut mai demussar quei aviartamein.

Quellas intenziuns aveva surtut *Germain Louis de Chauvelain*, il secretari ed um de confidanza dil *minister-cardinal Fleury* dictau. Il zercladur 1735 ei *Dominique Bernardoni* arrivaus a Cuera. Ils vischinadis da Ragaz tochen Cuera havevan mobilisau lur truppas ed han salidau il niev ambassadur u minister dil retg de Frontscha cun salvias, e Cuera ha schau accumpignar el tras in corp de dragons en sia habitaziun ella „Crusch alva“. Deodat de Latour ei restaus siu secretari e cusseglier, mo Bernardoni era in um de grond quiet e spért e d'empau bahaultscha e turschava empau

suentar siu gust. El ha cuninagada priu la bucca plena e declarau a Chauvelin a Paris, che Bonnac hagi tartignau tut, las fitschentas franzosas seigien en agonia — el vul lu naturalmein far tut bien e damonda mo daners, biars daners*). Chauvelin haveva gia destinau 20 000 funds per siu diever, ed en 17 meins ha el duvrau 14 990, adina sincerond, el vegli far bein sias caussas e la tabla aviarta drovi snueivels tschallats vin, pertgei en quella tiara vegni il vin buius en quantums exorbitants; geraus e mistrals hagian fetg grondas expensas per la bubronda, e quellas stoppi el re-compensar. Pli tard han ins da Paris anora dau ad el per risposta, el fetschi buca crer, ch'el surveschi als purs grischuns vin „Tockaier“ e de „Burgogna“.

Castelberg ha cuninagada fatg valer ses sentiments e declarau, ch'igl emprem deigi Bernardoni sepresentar als caus, lu veglien els era ira a salidar el. L'Austria giavischava en quei mument negina carplina, e Wolkenstein ha vuliu tractar en tuts fatgs personalmein ed en tutta confidanza cun Bernardoni, pertgei a Vienna marcadava ins gest la pasch suenter il combat per la Pologna. Bernardoni ei cuninagada s'occupaus cun las damondas internas dellas Ligias. A Cuera ha el susteniu Pestalloza sco prefect dil marcau, per demussar, ch'el hagi nuota amicitia culs Salis. Quei haveva Chauvelin giavischau, per gudognar tut ils adversaris dils Salis. En Giadina ha el turschau ella fitschenta de Marni, il scarvon della Ligia della casa de Diu, che s'opponeva als engaschaments per la Frontscha, e pertut ha el operau cun rampins e daners. Pli ferm, che tut auter, ha *il combat della dieschma ella Cadi* occupau el. Quei combat ei en sesez nuot auter, ch'ina emprova (fetg semiglianta a quella de Sgier encunter ils Castelbergs 1652—56) de derscher *la partida imperiala*, ils Castelbergs e lur parentela ed adherenza e tschentar la partida franzosa, ils Lattours, Caprez, Nays etc. alla testa dellas fitschentas**).

Gia 1727 havevan quels umens schau sentir el magistrat lur sentiments viers Castelberg ed il capitulat. Igl atun 1728 ha la

*) Sablonière haveva da 1730—1737 duvrau 77 774 livras e 19 sols.

**) Sur las dispetas denter la claustra ed ils subdits, ils purs della Cadi, relatescha ina broschura ord la stampa digl avat Marianus de Castelberg: Kürztlich, doch gründtlich und wahrhaffter Bericht über die entzwischen dem Fürstlichen Gottshaus Dissentis und der Ehrsamem Gemeind Brügels und übrigen mithafften Gemeinden der Löbl. Landschaft Dissentis obwaltende Zehent-Streitigkeit 1734. Pli ni meins haveva la carplina regiu tras quater tschentaners.

vischnaunca de Breil sut assisten Cabialaveta refusau de pagar la dieschma alla claustra. La vischnaunca ha retratg la dieschma dals purs e salvau ella en atgna disposiziun. Breil vuleva tuccar igl avat Marianus de Castelberg ed il Landrichter en ina. Pertgei l'entira dieschma era ina forza finanziaria, ina gronda intrada en garnezi, e quella pussonza economica digl avat haveva era in'impurtonza politica per Castelberg sco menader della partida imperiala. Ils purs gnugnavan avon gia bravamein sur Castelberg, ed ina partida encunter el era semantenida dapi 1714. La veta e demenonza digl avat Marianus haveva aunc augmentau quell'aversiun. El era in malvengonz successur ded Adalbert de Funs. Quel era sededicaus alla devoziun ed al studi, Marianus figeva il cuntrari. Ses adversaris pretendevan forsa empau superond: Marianus fetschi malgrad tuttas admoniziuns ord la claustra de Mustér ina spelunca de laders, bueders e giugadurs; di e notg vegni buiu, e negin s'empatschi de passar en quella tauna de morders*). L'entira damonda era denton principalmein ina caussa de politica e partida. La mort digl uestg a Cuera, las truschas tier l'elecziun de Rost e l'influenza de Sablonière havevan aunc augmentau la curascha della partida franzosa. Ils 4 d'october 1729 ei ina deputaziun de Breil comparida en claustra ed ha declarau agl avat Marianus: Breil vegni buca pli a pagar la

*) Sur Adalbert de Funs haveva Graville scret: Une vie retirée, abandonné à la lecture, timide, peu appliqué aux affaires.

Sur Marianus di Bernardoni: L'abbé Castelberg, oncle du Landrichter, c'est par lui même un fort chétif sujet, doué d'une avarice sordide et privé de toute sorte de littérature. Il est conduit par conséquent par son neveu, qui lui fait faire tout ce qu'il veut.

Sur Gion Ludovic de Castelberg di Graville 1708: Le chancelier de Castelberg est un jeune homme de bon sens, assez bien informé, pauvre et intéressé. Lu va Castelberg aunc cun la Frontscha. Siu adversari Bernardoni scriva 1737: «Castelberg est un homme dévoué de tout tems au parti impérial, de qui il a reçu des bienfaits considérables, puisqu'étant venu au monde avec peut être 600 florins de bien, il en a aujourd'hui plus de 50 000. Toute cette augmentation de fortune ne provient pas de la libéralité de l'Empereur, et il en doit la plus grande partie à ses extorsions et à ses brigandages, dans lesquels il a été soutenu jusqu'à cette heure par le crédit et par la protection des ministres de la Cour de Vienne. Les choses ont changé aujourd'hui par appuy que j'ai cru devoir donner au parti contraire à Castelberg dans la dite commune au moyen duquel il en a été banni et inhabilité pour 40 ans à exercer aucune charge publique. Il faut convenir que cet homme a de l'esprit, mais en revanche l'intérêt et la mauvaise foy sont deux pivots sur lesquels il roule perpétuellement sans qu'aucune considération de justice ou de religion même puisse l'en détourner. Bernardoni remarca, che Castelberg capeschi adina de gudognar igl ambassadur austriac per sias intenziuns.

dieschma. Era auters vischinadis, sco Trun e Medel, han priu quella resoluziun. Las protestas digl avat han els ditgiau pauc. Igl avat ei sin quei seviults a Lucerna tier il nunci, e quel ha admoniu surtut ils de Breil de pagar la dieschma; quei ha fatg negin fretg. Il di de cumin 1730 ha augmentau la pissiun. Il medem onn ei igl uestg Rost vegnius a Breil sin ina visitaziun e fatg l'emprova de pacificar Breil ed ils auters vischinadis e far sesuttametter tuts al nunci. Quei era gest el mument, che Sablonière fuva returnaus a Cuera, che Castelberg e Vincenz havevan dumandau sia intervenziun, per vegnir alla fin cun la dispeta sur l'elecziun de Rost, ed ils de Breil han da lur vart bein sperau, ch'igl uestg seigi per els pli tractabels ch'in Castelberg ed han declarau, dil nunci veglien els saver nuot; lur superiur seigi igl uestg. Els temevan empau, ch'il nunci seigi influenzaus fermamein da Castelberg. Mo cura che Rost ha citau ils geraus de Breil, era l'aura empau midada, ed els han rispundiu: quei ei ina caussa tuttaviva civila ed auda avon dretg a Mustér. Sin quei ha igl avat tgisau avon la dertgira della Cadi. Treis gadas ha il mistral clamau ils de Breil avon dretg ed admoniu els, de dar la dieschma, mo ils de Breil han alla fin refusau de comparer e remarcau: en quella dertgira sesien umens, che hagian sez buca pagau la dieschma. Pigl onn 1731 eis ei reussiu als de Breil, de tschentar capitani Duitg Adalbert de Latour sco mistral, ed ils Castelbergs havevan negins aspects de saver tractar la dispeta avon il magistrat de Mustér. Per quei ha puspei igl uestg stuiu dar agid ad els. El ha admoniu Breil e smanatschau cun la scomunica; els han persunter dau de capir, ch'ins savessi en mintga cass aunc turnar a discutir sia elecziun illegala. Finalmein ei il nunci vegnius sez a Mustér, per schar plidar ils purs e metter pasch; era quei ei stau adumbatten. — L'uiara denter la Pologna haveva en quei temps purtau gronds success alla Frontscha; Lecco e Fuentes eran conquistai (december 1733). Puspei han ils renitents ed adversaris dell'Austria survegniu nova curascha, ferton ch'igl avat desiderava de vegnir tier ina pasch. El ha per quei dumandau dalla dertgira della Cadi ina sentenza en contumaz, pertgei ils de Breil comparevan buca avon dretg. Era el magistrat de Mustér regeva denton nauscha dispeta e discordia sur la caussa, ed il nunci e la congregaziun benedictina havevan medemamein l'impressiun, ch'igl avat Marianus hagi tras tut siu secuntener

silmeins per part fatg la sventira della claustra. Denton formava ins (1734) il regiment Travers; ils Caprez, Nay ed auters figevan recruta per la Frontscha e gudognavan pli e pli il pievel entras la fadigia, ch'els porschevan en num della Frontscha.

Da Numnasontga 1734 ein aschia era ils geraus de Medel, Tujetsch, Sumvitg e Trun ira sin claustra ed han declarau agl avat, sche la claustra pretendi dad els aunc la dieschma, sche deigi ella ira avon dretg. Igl avat ha tgisau, mo igl „oberkeit“ era daven-taus partida; perquei ei la Ligia grischa vegnida dumandada ded intervegnir e dar ina dertgira nunpartischonta. Canova sco assisten e bien amitg dil Landrichter de Vincenz ha ordinau, ch'il cumin de Rueun*) deigi porscher dretg allas partidas, e quei cumin ha citau gl'avat e sia cunterpart, las tschun vischnaucas. Mistral Florin a Rueun haveva bein in frar en survetsch franzos, mo el era imperialist, ils de Breil ein perquei gnanc compari; la dertgira de Rueun ha tutina sentenziu ils tschun vischinadis della Cadi, de pagar la dieschma (emprem de december 1734). La claustra ha pia pretendiu dal cumin de Rueun l'execuziun della sentenza, ed ils derschaders de Rueun han stuiu seolver tier la Ligia grischa e dumandar agid. Quei ei davenportau sil tierm s. Gieri 1735.

Il congress a Trun ha puspei elegiu Castelberg sco Landrichter e lu priu il conclus: accepteschan ils renitents buca la sentenza de Rueun, sche ein els *sclaus ord la Ligia grischa e plardan ils emoluments*, v. d. il dretg sils uffecis en tiaras subditas. Mistral Mon e mistral Mathias Caprez han sin quei fatg valer: nus refusein buca il dretg, mo vegnin buca a Rueun. Mon e Caprez havevan plidau cun in temperament empau massiv, ed il congress ha censurau la deputaziun per lur secuntener („*unverschämtes und respektloses Auftreten*“), e lu concludiu, ch'il congress tuorni buca pli a Trun, aschi ditg ch'ils renitents hagian buca midau tut en bein. Il congress ha ils medems dis era admoniu Breil, de rugalar la via dadens Danis „*ellas Ruinas*“; el ha urbiu ora nuot e finalmein stuiu tschentar 8 umens e schar pinar ora las caglias ord il stradun viers Trun. L'elecziun de Castelberg e la censura dils deputai a Trun havevan carschentau la pissiun. Ils 5 de set-tember ei lu il congress seradunus a Glion sut il presidi de Castelberg, e sut sia influenza ha quel renviu a casa in deputau della Cadi; assisten Capeder de Medel ed admess mo mistral

*) Rueun, Andiastr, Siat e Schlans havevan in atgna dertgira e Uors era.

Ulrich Mon de Mustér. La proposiziun dils imperialists, sch'ils renitents sesuttamettien buca tochen s. Martin, sche deigi ina dertgira nunpartischonta proceder a Glion sur ils capo-menaders, ha lu buca giu il pli dils cumins; quels han giavischau, ch'ils renitents deigien aunc inagada vegnir envidai en tier tractativas. Els havevan lur buns amitgs e bien susteniment tier ils protestants e tier igl ambassadur franzos e munglavan buca sepanzar per la caussa.

Bernardoni era vegnius e s'occupava ussa intensivamein della dispeta. Las vischnaucas della Cadi han perquei suenter la votaziun dils cumins repetiu la declaronza: nus refusein mai de vegnir avon dertgira, mo nus vegnin sulet ad Uors. Leu speravan els de survegnir raschun tras lur amitgs *Cadonau* e *Sievi*. Era Mon ei s'unius cun ils representants dellas tschun autras vischnaucas en ina protesta encunter il proceder della Ligia; quel mundi encunter tut dretg e tutta giustia della Ligia (Bundesbruch). A Rueun hagi ina dertgira nauscha funzionau, in suprem derschader cun otg assistents ed in tgisader; quei tribunal seigi semischedaus en la suveranità e giudicatura della Cadi. Cheu encunter figevan Castelberg ed ils ses valer: il congress a Trun, en il qual mistral Ludovic de Latour eri presents, hagi acceptau il cumin de Rueun per derschader. Las tschun vischnaucas hagian renconuschiu il dretg della Ligia, de nominar il derschader, e Canova hagi exequi quei suenter lescha. Quels dis sil congress a Glion dil settember 1735 paran haver irritau ils purs sil pli ault. Igl avat haveva buca astgiau vegnir a Glion, essend ch'el temeva per sia veta; el era representaus tras *decan Venzin* e *Landrichter Crest Ulrich de Mont de Vella*, in um d'ina „autorità extrema“ ella Lumnezia, e Riedi da Sursaissa. Sut l'influenza de Bernardoni han las vischnaucas della Cadi publicau in manifest, en il qual ellas ein seviultas tier ils cumins della Ligia e dumandau: sche quei proceder tras la Ligia fussi buca digns de vegnir renviaus cun las armas*). Per il tierm s. Gieri 1736 ei il congress seradunaus a *Rehanau* enstagl de Trun ed ha elegiu il vicari Beeli de Flem sco cauderschader. El ha lu relatau als deputai sur la fitschenta della dieschma e tut quei, ch'era passau igl unviern en la Cadi. Ils renitents ella Cadi havevan suenter il congress dils 5 de settember a Glion (1735) duvrau tuts remiedis en-

*) Quei manifest dil schaner 1736 ei deplorablamein buca d'anflar.

cunter Castelberg e ses adherents. Il magistrat haveva tschentau il plogn encunter Castelberg ed encuretq ded arretar el e tschentar el avon la dertgira dil cumin. Castelberg era mitschaus sin claustra e da leu fugius la notg ord la Surselva. Cun ses amitgs a Mustér haveva ei dau ina nauscha patengada; era els eran fugi en claustra ed in dils persecitaders era vegnius tractaus mala-mein, perquei probabel la reproscha, che la claustra seigi ina „tauna de morders“. La dertgira della Cadi haveva lu truau sur Castelberg en contumaz ed ordinau la confisca de tut ses beins*). Il

*) Ils divers puncts della tgisa ein pli tard vegni publicai sut il tetel; Brief des Magistrats zu Dissentis an alle Gemeinden der Drei Löbl. Bündten zu seiner Rechtfertigung. Landammann und Rat Dissentis. 1737. Quei opus contegn bein tut quei, che detga e verdad han attribuiu a Castelberg: 1. Senza survetschs jasters seigi Castelberg vegnius dall'envernonda d'ina pintga vacca alva (bein in «tachi») tier gronda rihezia. 2. el seigi igl autur dellas dispetas e dils viriveris ella Cadi; 3. el hagi dau agid alla claustra encunter sia atgna patria, schegie ch'el hagi declarau a biaras persunas, ch'ei audi negina dieschma alla claustra, tgi che paghi seigi in narr. 4. Sut la «glienda» a Mustér hagi el declarau avon 30 ni 40 persunas, sche la Cadi detti ad el igl uffeci de guvernatur en Valtelina, sche libereschi el ils purs dalla dieschma, che seigi mo vegnida tschentada en temps de miseria. 5. Ad in um hagi el detg, el deigi pagar nuot alla claustra, el fussi in lader visavi ses affons. Havend la Cadi dau igl uffeci de guvernatur en Valtelina ad in «Schwalmenschiesser», sche mereti ella, de vegnir ruinada. Castelberg seigi in rebell encunter sia patria. 6. El havessi era mai pagau la dieschma, sch'in Minister havessi buca surplidau el leutier (1 de matg 1723). 7. Sut sia menonza hagi il cumin fiers las convenziuns cun la claustra de 1643 e 1648; suenter hagi el disponiu la vischnaunca de Mustér tras tschontschas, de tener quellas convenziuns persula e cheutras hagi el occasionau ils viriveris en la tiara, pertgei: 8. el seigi sez igl autur dil combat encunter la djeschma e la brev digl avat dil november 1732 hagi schau emblidar el engirament e honor. El hagi lu s'enschignau, che mo Breil seigi vegnius citaus avon la dertgira e condemnaus en contumaz, schegie che la pli part dils derschaders havevi sez buca pagau la dieschma. 9. Ina brev dil nunci Passionei a Castelberg confirmeschi, che C. hagi operau cun vigur encunter Breil, sinaquei che negin s'uneschi cun Breil. 10. El hagi catschau igl uestg encunter Breil, per far excomunicar ils renitents (breŵ dils 23 de fevrer e 3 de mars 1731). Cheutras hagi el profanau la sontga religiun. 11. El seigi igl autur della dispeta a Trun de 1726. Cheu hagi el susteniu ferm la partida, che hagi unschiu el cun vischalla d'argien, e bandunau els suenter haver tschitschau or'els. Umens respectai seigien vegni excomunicai e la vischnaunca de Trun hagi giu 4000 renschs expensas tras sias intrigas. 12. Semigliant hagi el fatg a Curaglia; 13. dad in amitg hagi el retschert 10 dublonas, per haver favorisau el sil congress; 14. dad in auter per agid empermess 50 dublonas, 15. dad in auter per agid empermess 50 dublonas, 16. dagl avat hagi el ils 10 de matg 1714 dumandau 50 talers per persecitar glied, 17. dad in auter sfurzau ora 20 dublonas. 18. Dal quinau d'in assassin d'ina giuvna a Zignau hagi el seschau pagar cun 4 dublonas, 19. tras siu fumegl e sia fumitgasa hagi el schau engular ord casa jastra a Mustér valischas cun rauba de zinn; 20. el hagi en scuidonza smanatschau de ruinar familias respectadas en la tiara. 21. Envidaus avon il cumin, seigi el fugius en claustra e la notg sissu ord la tiara; 22. el hagi priu cun el il protocol, suenter muncavien fepls lien. 23. Dal capitani Bernardo Paravicini hagi el retschert varga 100 filippis per il dretg de burgheis a Mustér e dau alla vischnaunca mo 340 (?) renschs, 24. En ina dispeta denter

medem proceder ha ella duvrau viers ses adherents; divers ein vegni mess en perschun; sil tgau ded entgins fugitivs han ils derschaders perfin mess 150 filippis (200 renschs), vegni el lu furnius vivs ni morts als derschaders. Igl avat astgava buca bandunar ils mirs della claustra ord tema de vegnir arretaus e maltractaus. La pissiun s'exprima dad omisduas varts en tuttas fuormas.

Il numnau congress de s. Gieri 1736 haveva envidau ils renitents sils 17 de matg a Rehanau, ed els han tarmess il mistral Giacun de Casut, sco lur representant, per udir il congress e referir als purs, ni allas *vischnaucas suveranas*, che figevan aunc ussa buca tschéra de vuler renconuscher ina autoritad sur ellas. Sinquei ei lu era Castelberg cun tut ils „exulants“ sepresentaus cun in memorial, lamentond, ch'els seigien vegni bandischi da casa e cuort, tuts beins hagien ils renitents confiscau e tarmess els egl „elend“, e quei tut mo „per spira ubedientscha viers dretg e giustia“. Els han dumandau la protecziun dil congress e della Ligia. Ina curiosa situaziun! Il congress ha sentiu, con ferma la posiziun dils purs della Cadi era, ils purs en lur detschartadad, lur agid en auters cumins e lu surtut Bernardoni davos dies; per quei ha il congress en principi concludiu ded ira la via de migeivladad, mo tutina annullar las sentenzias della dertgira della Cadi. Leusunter ei era l'audienza vegnida taxada mo cun 8 renschs e quels pri ord l'entrada digl appalto, ferton ch'ins haveva a Trun il matg 1735 taxau l'audienza cun 35 filippis (72 renschs) sin quen dils renitents. Era quei conclus a riguard las sentenzias han ils purs della Cadi buca respectau; els han continuau l'uiara encunter tuts adversaris e sil congress suondont ha Beeli stuiu constatar, ch'els fetschien negina fedada dil congress a Rehanau, talas proceduras damondien ussa la protecziun della Ligia. Il congress ha pia suenter isonza dumandau ils cumins della Ligia lur opiniun,

Bonaduz e Tumein il fenadur 1726 hagi el porschiu daners als derschaders, per gudognar els per Bonaduz. 31. El hagi vendiu in uffeci dil cumin. 34. La brev dil nunci Passionei dils 14 de november 1725 muossi, che el hagi voliu serrar il capitulat de Milaun mo cun ils catolics, el seigi sedemussaus sco traditur e malfideivels alla patria. 35. El hagi giu correspondenzas prigulusas cun autras pussonzas. 36. A sia dunna, che hagi reproschau ad el relaziuns cun autras, hagi el rispundiu: cul tgierp ei era l'olma morta. 37. En preschientscha de siu quinau hagi el detg: igl uffiern ei in'invenziun dils près. 38. El hagi legiu cudischs condemnai e scumandai e fatg spass leusura; el seigi il pli grond traditur della patria ed in ateist. — Quels 38 delicts han strusch fatg gronda impressiun sil lectur; per la historia muossan ei il spért, che regeva.

e quels han en ina votaziun decidiu cun 14 vuschs d'admonir ils renitents, ded observar las ordinaziuns de Rehanau ed annullar las sentenzias; sis vuschs vulevan schizun surdar la dispeta della dieschma alla dertgira ded Uors, duas proponevan ina mediaziun e duas vulevan schar temps tochen s. Martin. Sin fundament de quella votaziun ha il congress declarau: las sentenzias ein annulladas, ils renitents ein mess „in Oberacht und Ungnad des Bundes, welches ein General und das höchste Bando ist“, e finalmein veglien ins dumandar la *mediaziun dellas autras duas ligias*. Quei davos conclus arveva ina via tier la pasch; ella Cadi mava il combat denton vinavon. Ils de Breil han pér ussa refusau de dar alla claustra il tscheins per „Zenins“, ch'udeva alla claustra, e glied della Cadi, che vuleva buca renconuscher il niev magistrat, vegneva arretada e maltractada. Denton eran las duas autras ligias occupadas cun la dispeta, ed ellas han nominau ina commissiun, ch'ei ida a Mustér, per tadlar las duas parts cun l'intenziun d'intermediar. Ella consisteva ord umens per gronda part attaschai all'Austria: colonel Andreas de Salis, colonel Salomon Sprecher, podestad Hercules de Salis, Joh. Gaudenz de Salis e colonel Josias Pellizari. Il magistrat della Cadi ha legiu la biala brev romontscha — ina dellas empremas officialas — dils 25 d'october 1736, lu tadlau ils bials plaids della commissiun ed immediat dumandau suenter lur instrucziun e suenter in meins lu declarau, el vegli radunar las vischnaucas. Ils mediators havevan stuiu sentir, ch'els plaigien buc; igl avat encuntercomi lamentava, ch'el havessi bugen fatg pasch per amur de sia paupra claustra. Ei era aunc negins aspects de pasch, pertgei Bernardoni vuleva buc ella. Igl avat ei puspei seviults tier il *nunci* e rugau, ch'el smanatschi *culla scomunica*, ed il magistrat ha en medem temps discret la veta en claustra e remarcau, il pievel smanatschi de destruir la claustra. Era igl ambassadur austriac ed il capetel digl uestgiu ein s'adresai tier il *nunci* ed han insistiu, ch'el drovi finalmein tut sia influenza. El haveva denton gia conferiu cun Ruma sur ils purs della Cadi e haveva, avon che la commissiun arrivi a Mustér, retschiert il camond, de sesurvire dils remedis canonicos, per domesticar entgins paucs renitents (ins vuleva far crer, ch'ei seigi mo paucs). Il *nunci* ha pia ordinau als plevons dellas tschun vischnaucas, ded admonir mintga debitor della dieschma, de pagar siu fatg, quella canun vegni ei suenter 20 dis a proceder cun la scomunica, era

encunter quels, ch'impedeschien de pagar la dieschma*). En medem temps ha il nunci era admoniu igl avat, „di disfarsi delle accenate persone sì per il pericolo che potesse nascere al Monastero, come anche per l'aggravio notabile“. Il nunci ha puspei schau sentir, ch'il menaschi digl avat Marianus seigi buca ludeivels, ed igl avat suondi era pauc ils camonds, ch'el survegni dal nunci.

En quei mument ha, sco ei para, *Deodat de Latour* a Cuera instradau ina mediaziun. El stava sin bien pei cugl uestg Rost, ed era in memia perdert e precaut politicher e diplomat, per admirar las stravaganzas, che Bernardoni prefereva. Igl uestg ha tarmess siu vicari general ella Cadi, e schau declarar: sesuttamettien ils vischinadis buca, sche suondi ussa senza remischun la scomunica, ed en medem temps ha el rugau il nunci *de rejierer ses davos pass smanatschai*. Ils treis caus han dabot tractau la caussa e dumandau *igl uestg e Bernardoni sco mediators*. Era si Breil, Trun, Sumvitg, Medel e Tujetsch eran ins empau unfis de „far republica persuls“. Bernardoni ed ils pli passionai menaders vulevan aunc saver pauc della pasch. Il magistrat della Cadi haveva denton aunc preparau la brochura sur ils „delicts“ de Castelberg, e quella ei aunc all'entschatta digl onn 1737 comparida.

Tut en ina ei duront la mediaziun Bernardoni staus de gronda prescha per la pasch. Ils 20 de fevrer 1737 era siu protectur, *Chauvelin* a Paris curdaus *en disgrazia* avon siu signur, il cardinal Fleury e vegnius bandischaus ord Paris. Amelot, siu successur, ha immediat ordinau a Bernardoni de tractar cun Wolkenstein sur la pasch en fatgs della dieschma. Wolkenstein tschentava grondas pretensiuns: la restituziun de tuts beins confiscaj, l'entira dieschma sin vegl pei e bonificaziun de tuts donn per Castelberg e per sia partida. Bernardoni ha sut l'influenza de Deodat Latour insistiu, ch'ins stoppi conceder a Breil ed als auters vischinadis de capitalisar la dieschma e pagar quella, ed en quei senn ei la greva dispeta ida alla fin. L'entira dieschma purtava 169½ curtaunas carnun, 674½ segal, 283½ mistira ni dumiec e representava ina entrada annuala de 1735 renschs ni quei capitalisau a 5% in capital de 34 700 renschs**). Las vischnauncas eran cun-

*) Brevs dil nunci a Ruma dil 27 d'oct., 17 de nov. e 22 de december. 1736.

***) Ils cuosts della dispeta han las vischnauncas della Cadi purtau. Ina commissiun, en la quala Albert Nay e Duitg Adalbert de Latour sesevan, ha fatg il quen; el muntava sin 939 renschs ed 8 rizzers.

tentas de saver acquistar lur libertad economica. A Ruma ei il contract vegnius approbaus. Il nunci carteva, che sias smanatschas cun la scomunica hagian stermentau ils purs della Cadi. Ils vischinadis eran cun agid de Bernardoni arrivai tier lur intent. Bernardoni aveva en quellas tractativas era operau encunter igl avat, quel ha ils 24 de december stuiu resignar. Davart ils paupers „exulants“ ha la Ligia grischa tractau culs „renitents“ e serrau marcau: la Cadi ha annullau la sentenza encunter Castelberg; el ha en in revers dils 8 de matg 1738 s'obligau de bandunar la Cadi e buca acceptar in uffeci en siu cumin pli, priu ora quel de cauderschader. Quella convenziun ei vegnida signada da Gion de Vincenz, Christian Canova, Giacun de Casut e da l'otra vart dad Albert Nay e Ludovic Adalbert de Latour*). Castelberg ha anflau refugi a Razen tier l'Austria e silsunter a Roveredo. Ses partisans han puspei elegiu el sco Landrichter, mo ella Cadi han ils „Franzos“ aunc dominau entgins onns**). 1744 ei lu il niev avat comparius avon il congress ed ha proponiu de restituir a Castelberg il revers e reabilitar el en beins e libertad.

Bernardoni aveva en tut il combat fugau e luvrau davos dies, senza ch'ils adversaris observien bia. Era igl uestg Rost ha purtau risguards viers el, ed il di de s. Ludovic han ils canonicas a Cuera suenter in interval de 100 onns puspei cantau messa solemna, sco ins aveva dil temps spagnol dau la honur al retg de Spagna il di de s. Carli. Da Paris anora vuleva ins denton saver claramain, co ei stetti cun la partida franzosa e sch'ins astgi sperar, *ch'in'al-lianza vegni acceptada*. Bernardoni vuleva s'orientar en tuts detagls sur quella damonda. En loscha cavalcada eis el arrivaus a Glion silla dieta de s. Barclamiu 1737. Leu teneva Salomon Sprecher tabla aviarta per l'Austria. La dispeta della Cadi mava gest alla fin, mo Bernardoni vuleva cun quella caschun aunc far ina fin alla preponderanza politica digl avat e de Razen entras ina nova organisaziun della Ligia grischa. Siu pertratg fuva, de schar eleger ils cumins il cauderschader en roda, sinaquei che tuts hagian inagada la honur de star alla testa della ligia e

*) Brev dil nunci a Ruma, dils 11 de schaner 1738; corrispondenza de Bernardoni cun Amelot a Paris e protocols della Ligia grischa egl archiv cantonal a Cuera.

***) Nay, Gion Mon e Gion Capeder eran suenter la pasch ils representants el congress, 1742 ei Conradin Adalbert de Castelberg mistral e duront l'absenza de Nay, Caprez e Duitg Adalbert de Latour en survetsch franzos e suenter la mort dil Landrichter Adalbert (1742) cala la pli viva resistenza.

gl'avat e l'Austria vegnien sin quella moda privai de lur pussonza. Aviartamein ha el buca saviu tractar quella damonda, el havess cheutras stridau l'Austria, e quei haveva Amelot scumandau en emprema lingia. El ha stuiu secuntentar de cumprar las vuschs e sepreparar per la damonda d'ina alianza denter la Frontscha e las Ligias*).

*) Sur quella fiera, per cumprar las vuschs dils mistrals, geraus e deputai, relatescha Bernardoni ils 19 de december 1737 a Paris: El recamonda de dar agl avat ina pensiun e benefezis, pertgei el proponi il cauderschader, leutier 600 renchs per l'elecziun dil mistral della Cadi, schar returnar da Paris per miez onn il capitani Duitg Adalbert de Latour, capitani Caprez, Albert Nay, mistral en uffeci (aimé, estimé et éclairé), dar a Nay 8 luidors pensiun, ed a Ludovic de Latour 6 luidors, per impedir el ded ira tier l'Austria e finalmein reparter el cumin 30 luidors («a tgi ch'il retg vul»). (On sera par là maître de la commune, c'est enlever à l'Evêque sa fille aimée et la favorite des ministres impériaux.) En *Lumnezia* ei negina uniun el magistrat, dapi ch'il cauderschader de Mont ei en Valtelina sco guvernatur, el ha ina autoritad extrema, e «mintgin vulesse haver part dalla petta». Mistral Ott de Mont ha pintga influenza, el ha 24 renchs pensiun dell'Austria, mo secrei esser malpagaus ed empermetta de passar tier ils «Franzos» cun 15 luidors pensiun. Siu nevs, fegl dil cauderschader de Mont e scarvon della Ligia, ha merets, el secuntentass cun 13 luidors; mistral Gion Arpagaus, siu cusrin, ei rehs; ins savess plazzar siu frar el regiment Travers, dar al mistral 10 luidors per sias expensas e 4 luidors pensiun. Plazzar en survetsch militar igl Arpagaus grond, nevs dil mistral e d'in plevon, che han omisdus gronda quida. Mistral Blumenthal ha amitgs, mo el ei paupers (3 luidors), il derschader Blumenthal, in amitg dil pievel (2 l.), genau Martin Flurin Blumenthal (2 l.), mistral de Rungs, il sulet dils nos (el combat della dieschma), in bueder mo capavels, beinvesius e paupers (7 l.), al salter Gion Antoni Caduff, che ha quida en sia vischnaunca (3 l.), a Balzer Caduff, igl idol dil pievel e la torta dil magistrat, dal qual el ha buca vuliu far part (5 l.). *Glion e la Foppa* surveschan als interess dil retg de Frontscha, capitani Buchli stat alla testa; mo el magistrat ha el buca la medema muntada, ins duess sustener el cun 20 luidors. Mistral Willi, quinau de Buchli e menader dils «Austriacs», ei perderts, stimaus, mo paupers e cargaus de greva familia, ha refusau 6 mo acceptass 12 luidors pensiun. Il Casut de Valendau, attaschus a Pellizari, siu quinau e sustenius dalla familia D'Arms, ha pintga muntada; siu frar, il predicant a Glion, ei nies amitg; sch'el vul tener cun nus, pon ins dar 6 luidors. Il mistral Giacun Casut, stimaus e capavels, siu fegl ha piazza el regiment Travers, dar negina pensiun, mo indemnisar per spesas. Mistral Cavelti ei stimaus ella pleiv, nua ch'ils catolics han il pli (2 l.). Als mistrals Weinzapf e Casura a Falera 5 l., a mistral Caduff a Ruschein, che misterlescha en assenza dil derschader Toggenburg 2 l., a mistral Gelli de Luven 4 l., a mistral Crest de Luven 2 l., alla familia D'Arms cul burser Caspar alla testa 3 l., a Pancrazius de Castelberg 3 l., al serschant Luci Nutli 1 l., al mistral D'Arms, fegl dil burser, per giavinar el naven dagl imperatur, 3 l., al bandirel de Castelberg e siu fegl 3 l., a mistral Montalta a Glion 3 l., al scarvon Caprez a Castrisch 2 l., al colonel Marchion 2 l., al burser Crest de Schnaus 1 l. *Uors e Rueun*: Uors fa la quarta part dil cumin, Rueun $\frac{3}{4}$, ton per ils deputai sco per las vuschs. Uors ha il deputau dus onns in suenter l'auter e Rueun cun treis pleivs catolicas sis onns. A Uors domineschan las familias Cadonau e Sievi, ed ils catolics dependan dal cussegl dils protestants; per quella raschun al mistral Gion Cadonau 3 l. — Ils catolics ein attaschai agl uestg. Per destaccar els, pudess ins dar a Capol ded Andiastr, ualti Franzos ed amitg ded Uors, 3 l., al

Suenter quellas fieras a Glion carteva Bernardoni, ch' il mument per proponer *in' allianza*, seigi ussa favoreivels, pertgei l' Austria relaschi il regiment Schauenstein per munconza de daners, ella hagi plirs onns pagau neginas pensiuns e pari de buca valer pagar ellas. El damonda puspei daners, silmeins 20 000 livras, per pagar tut las pensiuns secretas, ch' el ha empermess sin tuttas varts, e lu entscheiva el a discussionar cun ils partisans franzos in *project d' allianza**). Quel cunteneva las suondontas stipulaziuns principalas: 1) las Ligias e la Frontscha segidan encunter attaccas d' inimitgs, 2) ellas defendan vicendeivlamein lur tiaras ell' Europa, 3) las treis Ligias lubeschan alla Frontscha d' engaschar 4000 umens, priu ora en cass d' uiara, e las truppas franzosas san passar tras la tiara e prender requisiziun. Bernardoni ei lu era seconfidaus al cancelari ni scarvon Schwarz e tras quel a siu quinau Salomon Sprecher, *il capo deila partida imperiala*. Quels han fatg tscheu e leu vid il project midadas, che Bernardoni ha acceptau, cartend, ussa seigi sia caussa garantida. Schwarz ha retschiert bravamein daners, era per mistral Brosi ed ha lu engirau a Bernardoni, de (cun siu quinau Sprecher) esser fideivels all' allianza. Bernardoni ha cheu encunter empermess, de pagar ad els 1000 luisdors il di, che l' allianza vegni serrada. Silla dieta ha Salomon Sprecher criticau gest quels artichels, ch' el e Schwarz havevan midau ed acceptau, p. e. igl artechel 10 e lu mess la stgisa, risguards viers sia partida lubeschien buca ad el, d' acceptar l' allianza. Leutier ein ils Salis (priu ora Salis-Marschlins), che sesentevan offendi, dapi che Bernardoni era staus aschi freids viers els, restai dad ina vart, ed il *project d' allianza ei curdaus*. Ord divers cumins vegnevan perfin smanatschas encunter Bernardoni, ed Amelot ha clamau el a casa**).

Ina deputaziun de sis umens (usitau era ei, de dar mo treis) e biars amitgs della Frontscha en ina biala cavalcada han accumulau Bernardoni a Ragaz, gudian leu cun bien appetit in grondius

gerau Crest Capol de Schlans 2 l., al gerau Crest Caviezel de Rueun 2 l. agl assisten N. Spescha ed al Dietrich (vegl ?) 2 l. pensiun. Mistral Florin ei frar dil litinent ella garda; il litinent pudess far vegnir tier raschun il mistral a Rueun». Sin quella moda va la fiera vinavon culs Beelis, Capols a Flem, ils Bertoggs a Sevgiein, Cabalzars a Laax e podestad Gelli Montalta a Laax, in «Franzos», che dispetta il terren a tuts ses rivals.

*) Brev dils 8 de matg 1739.

***) Brev dils 2 de fevrer 1741. El haveva duvrau entuorn 100 000 talers ed a Paris ha ei dau grevs dubis sur ils quens de Bernardoni. El haveva mai presentau ina contabilitad, schegie ch' ins haveva pretendiu quei dad el.

past e lu cun empau meins apetit embratschau in suenter l'auter igl ambassadur e turnai a casa. Bernardoni era vegnius menaus malamein davos la cazola, surtut tras Schwarz e Sprecher. Deodat de Latour, Martin de Salis, scarvon Beeli e colonel Anton de Salis han accumpignau el a Solothurn tier igl ambassadur Courteille, e Latour ei lu turnaus a Cuera ed ha surpriu las fitschentas della Frontscha ellas Ligias. La partida imperiala haveva victorisau; dasperas vegneva el Grischun era plaun e plaun la perschuasiun, ch'ins stoppi sedisfar de tuttas alianzas. Surtut ha quei pertratg anflau applaus el pievel sez. En Surselva ha la disfatga de Bernardoni provocau il retuorn de Castelberg a Mustér, ed ils success de sia partida stavan en connecziun cun quels eveniments a Cuera.

11. La dissoluziun dellas veglias partidas; il domini dils Salis 1750—1794.

Certs partisans franzos vulevan aunc buca capir, che lur temps seigi vargaus. Il survetsch franzos era per els in grond interess ed in anim de luvrar vinavon. Pieder de Salis vuleva aunc adina cumprar Razen cun daners franzos, mo tractava discus era cun l'Austria ed Ingheltiara. La signura Travers en sia gagliardia infernala ei sepresentada al minister Amelot ed ha fatg a mogna de senza vegnir el Grischun ed intermediar l'allianza*). En verdad vuleva ella daners e promover il feagl ed il favorit Guler. Travers sez pretendeva de gudognar la favur de Salomon Sprecher e tractava era cull'Austria, e dasperas denigrava el en sias brevs tuts ils Salis, biars auters partisans franzos e surtut il schiender e successur de Deodat de Latour, Gion Ulrich Flurin de Blumenthal (1750—1768 interpret de Frontscha).

In menader empau de vaglia havessen ils amitgs della Frontscha ella Ligia grischa buca giu de presentar, el havess era buca giu de vigilar sur intents ni interess d'impurtonza generala. La fin e mira della Frontscha era ussa suenter la pasch cun l'Austria mo pli, de mantener ils regiments en Frontscha e saver far recruta. A Paris menava en quels onns (dapi 1759) *Choiseul* las fitschentas. El era staus ambassadur a Ruma tiel papa e haveva leu susteniu las Ligias e lur representant *Anton de Salis-Marschlins*, che vulevan serrar in concordat sur las relaziuns ecclesiasticas ella Valtelina. Las relaziuns amicablas cun Anton de Salis-Marschlins ha

*) Igl october 1741.